

מחמדי התורה

לע"נ זקני מו"ר
כ"ק מו"ר
האדמו"ר מערלין
הגה"ק רבי
יוחנן בן רבי משה
בעל האמרי סופר
עלה בסעודה השמימה
י"ג לחודש
אדר א' תשע"ו
זכותו יג עליו
ועל כל ישראל

לע"נ אמו"ר
הגה"צ רבי
חיים יעקב מנחם
שוורץ זצ"ל
דומ"צ ק"ק צאנז
בעל ה"יחי יעקב"
נלב"ע
ליל שבת קודש
פרשת וישלח
ט"ז כסלו תשפ"ג

חמדת ההלכה

השתמשות במנורה בימי החנוכה לשאר דברים

וההידור יש היתר להשתמש בו ואפילו לדברים של חול.

שיטת השיח יצחק דבליה אסור להשתמש בה וביום מותו

ובשול"ת שיח יצחק (או"ח סי' שמ"ג), הביא שמצא בפוסק קדמון, והוא **בתניא** (הל' חנוכה סי' ל"ה) שכתב, בשם בעל **עשרת הדברות העיטור**, אם הוצרך לה (לשמן), לאחר שיעור זה, מכניסה ומשתמש לאורה ומותר, **ובשם בעל התרומה** מצאתי, דהני מילי לקדמונים שהיו מדליקים ברשות הרבים, ולא היו פרסום הנס לאחר שכלה הרגל מן השוק, הוי הכיאר לבני הבית עד עלות השחר, והיינו כיון דמדינא יכול להדליק עד עלות השחר, לכך אסור לכבותה או ליהנות מאורה עד עלות השחר.

ולפי זה חידש, דכיון דקיי"ל כן להלכה, וכדברי המגן אברהם (סי' תרע"ב סק"ו), הרי דכל הלילה ראוייה המנורה למצוותה, ולכן יש לומר דכל הלילה אסורה להשתמש בה לכל תשמיש אחר.

ראייה לדברי המשנה ברורה מדברי התניא והעיטור

ומדברי בעל התניא ובעל העיטור, ראייה רבתי לדברי המשנה ברורה הנ"ל, דלאחר זמן מצוותה והידור מותר להשתמש בה אפילו לדברים של חול, דהא קאמר התניא שאם הוצרך לשמן זה, ולא קאמר דהוא למצוה, ועם כל זה, רי אפילו לדעת העיטור שמחמיר עד העלות, מכל מקום אחרי העלות ליכא ספיקא ומותר להשתמש אפילו לדברים שאינם של מצוה.

בחיזושי מהרצ"א אסור להשתמש במנורה כל ח' ימי החנוכה
ובחיזושי מהרצ"א (להבני יששכר - על הלכות חנוכה דף ה'), הביא דברי השלטי גבורים הנ"ל, וכתב להדיא, דגם הכלי (היינו המנורה) אסורה בתשמיש עד אחר ח' ימי החנוכה, הרי דבריו ברור מללו, דלא כפי שהבאנו לעיל מדברי הפוסקים, אלא דבריו יהיו תואמים לדברי המשנה שכי' דכל ח' ימי החנוכה אסור המנורה לתשמיש אחר, דהוקצה למצוותו.

וראיתי בזה דבר נפלא, שכתב המשנה שכי' (שם סי' ר"ו), דבדברי המהרצ"א האלו, נתיישב לו קושיא שהיה לו בדברי השלטי הגבורים, במה שכתב דאסור להשתמש בן כל' הלילות דמשמע מזה דביום מותו, דאז אינו שייך הוקצה למצוותו, דלא חזי לשימוש ביום, אולם לדברי המהרצ"א שכתב דאסור עד אחר ח' ימי החנוכה, הרי דגם הימים בכלל, והטעם דכיון שכתב השלטי גבורים, דהוקצה למצוה כאתרוג, הרי דכי היכי דאתרוג לא חזי בלילה ועכ"ז הוקצה גם בלילה, כן נר חנוכה שמצוותה רק בלילה, מכל מקום הוקצה גם ליום.

תבנא לדינא

סתמת רוב הפוסקים - דמותר להשתמש עכ"פ לדבר מצוה מאחרי שעבר זמן המצווה וההידור, ומדברי **המשנה ברורה** משמע דמותר אפילו לדברי חול, והבאנו סימוכין לדבריו, מדברי **התניא ובעל העיטור**, לדברי **המשנה שכי' וחיזושי מהרצ"א** אסור בכל ח' ימי חנוכה להשתמש בזה אפילו לדבר מצוה כאתרוג שהוקצה למצוותו כל ח' ימי החג, **השיח יצחק**, כל הלילה שראוי להדלקה ולמצוה אסור להשתמש בה, אולם ביום ליכא איסורא.

יש לחקור, האם כי היכי דמצונו במותר השמן שבנר, דאסור להשתמש בהם בימי החנוכה לדברי רשות ואפילו לדברי מצווה,

דהא הוקצה למצוותו, ורק בהתנה מצונו להפוסקים (יעויין בט"ז סי' תרע"ב סק"א), שהתירו בהדליק נר גדול, יותר מהשיעור לזמן מצוותו, האם נימא דגם המנורה הוקצה למצוותו לכל ח' ימי החנוכה ואסורה בהשתמשות.

שיטת השלטי גבורים דהמנורה הוקצה למצוותו כאתרוג

וראשון לציון, דברי **השלטי גבורים** (שבת ט: מדפי הרי"ף) שכתב וז"ל, **לשון הרי"ף** ז' נר חנוכה שכבה אסור להדליקו לעשות בו חפציו, שכבר הקצהו למצוותו כל ח' ימי חנוכה, וכן השמן הנשאר בנר אסור להשתמש ממנו, **"כדין אתרוג שהקצהו למצוותו כל ימי החג"**, אבל אחר שעברו ח' לילות, שכבר עבר זמן מצוותו לגמרי, מותר ליהנות בין בנר, בין בשמן הנשאר.

הרי דבריו ברורים, דכי היכי דמותר השמן שבנר, הוקצה למצוות ח' ימי חנוכה, כן המנורה, היינו הנר גופו, גם הוקצה למצוותו, למשך ח' ימי חנוכה, וכדין אתרוג שהוקצה למצוותו, והרי דודאי אין להשתמש לצורך הרשות במנורה.

להשתמש עם המנורה לדבר מצווה

ומה שיש להסתפק, אם לדבר מצווה מותר להשתמש במנורה, כגון לסעודת ברית שמדליקין בהם נרות, או לשאר סעודת מצוה וכדומה, האם נימא דהוקצה למצוותו גם להשתמש בו למצווה אחרת או לא, וביאור הספק, **כתב בשול"ת משנה שכי' (או"ח סי' ר"ה)**, דלמאי שכתבו **הר"ן והרשב"א** (שבת כא:), בהא דקיי"ל התם, מדליקין מנר לנר, דהא דמדליקין מנר לנר, היינו דווקא מנר של אותה מצווה לנר של אותה מצווה, וכגון מנר שבת לנר שבת, אולם אין מדליקין מנר שבת לנר חנוכה או ההיפך, דהוא ביזוי מצווה.

ולדבריהם פשוט הוא, דכי היכי שפסקו כן לענין אין מדליקין מנר לנר, הרי דלדברי השלטי גבורים הנ"ל דגוף המנורה והשמן שבו דין אחד להם, הרי דגם במנורה אסור להשתמש בו הוא כהשמן שאסור להשתמש בהם, וכי היכי דאיסורו התם אפילו מנר של מצוה זו למצווה אחרת, כן במנורה יהיה אסור להשתמש אפילו למצווה אחרת.

קושיא גדולה על ראיית המשנה שכי'

ועל אף, שראיה זו לכאורה ראייה גדולה הוא, מקום יש, לתמוה בה טובא, דהא אינו מן הדומה כלל, לדין של מדליקין מנר לנר, דהתם מחלוקתם הוא בשעת המצווה אם יכול להדליק מהנר של מצווה, ופסקין דמדליקין מנר לנר, וכתבו הרשב"א והר"ן הנ"ל דדוקא לאותה מצווה מותר, אולם למצווה אחרת יהא אסור, אולם אפשר דאחר זמן מצווה אינו בכלל הספק, ויהא מותר לכתחילה להדליק מנר לנר, ואם נאמר כן, אין שום ראייה להשתמשות במנורה לאחר

ואפילו אם נימא, דגם במה שדולק לאחר זמן השיעור יש בו מצווה מדין הידור, והרי דגם התם יש להסתפק אם מדליקין מנר לנר, מכל מקום אינו דומה למנורה, דהא התם מקום הספק, לאחר שכבה כבר הנר, לאחר זמן השיעור, ולאחר זמן ההידור, אם יכול להשתמש בה למצווה אחרת.

ראייה לדברינו דאחרי זמן ההידור לכו"ע מותר להשתמש בו

וכן מצאתי מפורש, ברמ"א (סי' תרע"ד סק"א) שכתב, דכל מאי דאין מדליקין מנר לנר, היינו דווקא כשדולקים למצוותו, אבל לאחר שעבר הזמן מותרים בהנאה וכל שכן שמותר להדליק בהן, הרי דאף בנרות ליכא איסורא רק בזמן הדלקה של מצווה.

ואפילו לאלו הדיעות, (שיטת רבינו ירוחם ועוד פוסקים), שיש הידור מצווה במה שדולק יותר, ראיתי **במשנה ברורה (סי' תרע"ד אות ח')** שכתב, דאפילו לאלו הפוסקים, יש לומר דדוקא בנרות של חול החמירו שיהא אסור כל זמן שדולקין, ואפילו להידור מצוה, אולם למצוה יהא מותר לדעתם בזמן ההידור (ודלא כשיטת הב"ח והפ"ח שהחמירו לאלו הדיעות להדליק אפילו בזמן ההידור למצוה).

מדברי המשנה ברורה דמותר להשתמש אחרי ההידור אפילו בדברים של חול

הרי לדברי המשנה ברורה, הדין כך, דבזמן שדולק שיעור המצווה, אסור אפילו למצווה, ובזמן שדולק לאחר זמן שיעור מצוה, יהא מותר להדליק מנר לנר למצווה אחרת, אולם אסור לדברים של חול, הרי מכך, דאם נכבה אחרי ההידור מותר להשתמש אפילו בדברים של חול, ומכאן דגם המנורה, אחרי שעת המצווה

חמדת הדרוש

היאך גלח יוסף עצמו בראש השנה

בתורה"ק
בפרשתנו
(מ"א- י"ד) וישלח פרעה
ויקרא את יוסף וירצהו
מן הבור ויגלח ויחלף
שמלותיו ויבוא אל
פרעה.

ויש להקשות, למאי דאמרו רז"ל (ר"ה י'), דיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה, א"כ הוי יו"ט והיאך היה מותר לו להתגלח ביו"ט.

א'

היה ע"י אחרים ומותר

האבן עזרא תירץ- שהתגלח ע"י אחרים, וכי היכי דאיתא (יו"ד סי' קצ"ח), דע"י אחרים ליכא איסורא ולכן כיון דהוי ע"י אחרים ליכא איסורא.

ב'

במקום מצוה לכו"ע שרי

החת"ס, והבית פנחס, ובס' שארית יעקב תירצו - דאפילו לשיטת הט"ז (שם ס"ק כ"א) החולק, וס"ל דאף ע"י אחרים איכא איסורא, יש לתירץ דלמאי דכתב שם בנקה"כ דיש להקל במקום מצוה, וא"כ הכי נמי יש לומר דמשום כבוד המלכות יש להקל וזהו שכתב כאן רש"י ויגלח משום כבוד המלכות והיינו כנ"ל.

וביותר כתב בשו"ת **מעשה אברהם** (או"ח סי' מ"ח), דדחינן איסור תורה מפני כבוד המלכות וראייתו מיוסף דגלח עצמו ביו"ט מפני כבוד המלכות, ובשו"ת **הריב"ד** (או"ח סי' כ"ח) הוכיח מכאן דאפי' במלכי או"ה יש דין כבוד המלכות ודוחה האיסור דהרי גלח יוסף עצמו מבית האסורים.

ג'

הוי מלאכה שא"צ לגופה ופטור

בשו"ת הריב"ד (הנ"ל) **תירץ**- דכיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ואפילו לדעת הריב"ש דחייב בגזיות צפוניים בשבת, אפילו בשאינה צריכה לגופה, הכי פטור דאחרים עשו והוא רק סייע ומסייע אין בו ממש, ואפי' לשי' הט"ז דמסייע אסור מה"ת י"ל דס"ל להלכה דמלשאל"ג פטור.

חמדת המועדים

ביאור הגירסא ובעה"ב בטלית מצויצת

בגמרא (שבת כב.), אמר
רבה נר חנוכה מצוה להניחה
בטפח סמוכה לפתח והיא
מנח ליה רב אחא בריה
דרבא אמר מימין רב שמואל
אמר משמאל, והלכתא

משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין.

ובשאלות (פרשת וישלח שאלתא כ"ו) הביא הגירסא, מאן דאמר מימין דלהוי תרתי מצוות בחד דוכתא (כיון דאתעבידא חדא מצוה נעביד ביה מצוה אחרית, כברכות לט:), ומאן דאמר משמאל דלהוי מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל, ובעל הבית "בטלית מצויצת" בנייה, וכן הוא בספר **הפרדס** (לרש"י), ובספר **העיסור** בשם ההלכות ותניא רבת, וכן **בחינושי הר"ן** (שבת שם).

ויש לחקור, דהא למאי דאמרו דמצוותה משתשקע החמה, אם כן תו ליכא מצוות ציצית דהא קי"ל לילה לאו זמן ציצית הוא, ומאי קאמר ובעל הבית בטלית מצויצת הא אין בה שום מצוה.

א'

שיטת השאלות כשיטת הרא"ש דכסות יום חייב בציצית בלילה

בביאורי מהרש"ה (על תניא רבת'), ובהעמק שאלה (שם), ובארצות החיים (סי' י"ח סק"ו) ובספר **נס לשושנים** (עמ"ס שבת אות י"ז) **תירצו**- דיש לומר דהאי גירסא סבירא ליה **כשיטת הרא"ש** (הלכות קטנות הלכות ציצית סי' א') דכסות יום מחייבת בציצית בלילה, ולפי זה יובן שפיר דקאמר ובעל הבית בטלית מצויצת אף אחר שתשקע החמה דהא כסות יום חייב בציצית אף בלילה.

והקשה בזה, לדברי המאירי בסוגיין, שכתב וז"ל ופירשו בהגדה ויבוא בעל הבית בתפילין ובטלית מצויצת, דקשה למאי דקיי"ל דזמן שקיעת החמה מצוה לחלוץ התפילין והיאך כתב דידליק עם התפילין, הא מצוותה משתשקע החמה ונשאר בצ"ע.

ב'

דברי השאלות כשיטת המגן אברהם דחייב ציצית הוא עד צאת הכוכבים

בהגהות לספר נס לשושנים (מבן המחבר אות ז') **תירץ**- דלמאי דכתב **הישועות יעקב** (סי' תרע"ב), בשם היראים ושאר ראשונים, דמאי דאמרו מצוותה משתשקע החמה,

ד'

עשה המצווה דוחה ל"ת עשה השאינו מצווה

עוד תירץ החת"ס (עה"ת)- דכיון דעל יו"ט לא היה מצווה ועל כבוד המלכות היה מצווה הרי דאותו מצווה שאינו מצווה נדחית מפני המצווה שהוא מצווה ולכן גלח עצמו אפי' ביו"ט.

ה'

כיון דליכא ביו"ד אין כלל מועדות

עוד כתב בבית פנחס דיש לתירץ- למאי דכתב **הריטב"א** (חולין קא:), דאם אין הבי"ד מקדשין החדש ממילא בטלו כל המועדות, ולכן כיון דלא היה להם אז ביו"ד לא קיימו המועדות ולכן לא קיים מצוות יו"ט.

ו'

אמירה לגוי שהוא שבות לא גזרו במקום מצוה

בטעמא דקרא (להגר"ח קנייבסקי ז"ל) **תירץ**- עפ"י מאי דאיתא במדרש שכל טוב דשר המשקים היא שגילחו, ואף דאמירה לגוי אסורה משום שבות, מ"מ לצורך מצוה לא גזרו משום שבות כדאמרין (גיטין ח:): דלצורך מצוה רבה או לצורך גדול, וכבוד המלכות דהוי כדבר מצוה דלעולם ירוץ אדם לכבוד מלכים וכו'.

ז'

בחו"ל לא קיימו האבות התורה

עוד יש לתירץ לפי דברי הרמב"ן המפורסמים דלא קיימו האבות התורה אלא בארץ ישראל, ולא בחו"ל, לפי"ז יובן בפשטות דכיון דהיה במצרים לא קיים התורה ולכן ויגלח ויחלף שמלותיו. (**מתמדי התורה**)

אולם למאי דכתבו **החת"ס** (תו"מ פר' מקץ) ו**החיד"א** במדבר קדמות (מערכת י' אות נ"ה), דאף לדברי הרמב"ן שלא קיימו האבות את התורה בחו"ל, היינו דווקא האבות שהיו בכל העתים בישראל ורק לפעמים היו יוצאים לח"ו ושם לא קיימו, אולם יוסף שלא היה כלל בישראל אזי ודאי קיים המצוות אף בחו"ל דאילו לא היה מקיים המצוות כלל, א"כ ליכא להאי תירוצא, אולם ראיתי **בשדי חמד** (מערכת כ' כלל צ"ט) שהוכיח דיש לומר דלא קיים יוסף התורה בחו"ל כשאר האבות.

היינו בעוד יום לפני צאת הכוכבים, ולמאי דכתב **המגן אברהם** (סי' י"ח סק"ד), על דברי **הרמ"א** (שם) שאם לובש הציצית מעלות השחר יש אומרים שמברך עליו, וכתב דהוא הדין בערב עד צאת הכוכבים גם כן מברך על לבישת הציצית, וביאר במחצית השקל (שם), דדברי הרמ"א והמג"א נסובים על דברי המרדכי (פ"ב דמגילה) דבציצית לאו ביום תליא, אלא בראייה וכדכתיב וראיתם עיי"ש.

ובזה יבואר היטב, דאפילו לשיטת הסוברים דכסות יום אינה חייבת בציצית בלילה, מכל מקום יובן גירסת הראשונים שמדליק נר חנוכה בטלית מצויצת, דכיון דמצוותה משתשקע החמה, והיינו בעוד יום לפני צאת הכוכבים וכדברי הישועות יעקב, לכך עדיין איכא חיובא דציצית עד צאת הכוכבים ממש.

ובזה ביאר, דיש לומר דשיטת השאלות הוא כדברי היראים הנ"ל, דמדליקין ג' רבעי שעה קודם שקיעת החמה, והרי הוא עוד יום, ולכן חייבין בציצית (וכע"ז פירש בעמק שאלה שם).

ג'

דנוהגין להלכה כהאר"י ללבוש ציצית בלילה

בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' ל"א אות י"ז בד"ה ובכן) **תירץ**- דכיון דנהגין כהאר"י ז"ל ללבוש ציצית אף בלילה, להגן מפני רוח רעה, וכפי שהביא **המגן אברהם** (סי' כ"א ס"ק ב'), דגן נוהגין, ובהו יובן גירסת השאלות ובעל הבית בטלית מצויצת באמצע, כיון דהמנהג הוא כהאר"י שהולכים עם הציצית גם בלילה.

ד'

חנוכה חינוך והרגל לגאולה ואז חייב ציצית גם בלילה

אפשר לתירץ עוד- למאי דאמרו דחנוכה הוא חינוך והרגל לגאולה העתידה, אם כן למאי דכתבו הפוסקים, דלעתיד לבוא יהא ציצית מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וגם נשים יהיו חייבות בציצית, יעו' **בשו"ת הר צבי** (או"ח סי' י"ב בשם הרה"ק מבעלז), והיינו טעמא דמוציאים את הציצית בעת קידוש הלבנה אף שהוא בלילה, והוא מטעם דכשימלא פגימת הלבנה ולילא כאור יאיר, תו לא מקרי לילה וכולו אור ויהא כולם חייבים בציצית.

ולזה אפשר לומר, דלכך בחנוכה שהוא חינוך והרגל לגאולה העתידה, ובפרט למאי שכתב הבני יששכר (מאמרי חודש כסליו טבת מאמר ב') דבעת הדלקת הנרות מתגלה אורו של משיח, לכך אף על פי שהוא לילה מלבישין הציצית, להראות בזה צפיתנו למשיחנו שיבוא, ואזי יהיה חייב הציצית אף בלילה. (**מתמדי התורה**)

חמדת הפרשה

היאך הועיל פריעת בית השחיטה הא לאו בני זביחה הם

בתורה"ק בפרשתינו (מג-טז) וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים.

ובגמ' (חולין צא.) מאי דכתיב וטבח טבח והכן, פרע להן ביתה שחיטה, והכן, טול גיד הנשה בפניהם וכו'.

והקשו האחרונים, מה הועיל יוסף בזה שצוה לאשר על ביתו לשחוט כדן, בפני השבטים, למאי דקיי"ל (יורה דעה ב' ס"א), שחיטת עובד כוכבים נבילה, ואפילו אינו עובד עבודת כוכבים, ואפילו אחרים רואים אותו.

א'

הם עצמו פרעו בית השחיטה

המהרש"א (חולין שם), תירץ- דהכוונה של פרע להם בית השחיטה הוא, שהניח לפניו את הבהמות כדי שיפרעו בעצמם, זאת מאחר שיוסף ידע, שאם הוא או אנשיו יפרעו להם את בית השחיטה, לא יאכלו משחיטתם, שהרי השבטים חשבו אותו לגוי.

לפי דברי המהרש"א, התיישב דקדוק בדברי הגמרא, שלענין גיד הנשה אמרה, **טול גיד הנשה בפניהם**, ואילו לענין פריעת בית השחיטה לא אמרה הגמרא שזה נעשה בפניהם, וההסבר בזה, משום שלגבי נטילת גיד הנשה, די אם הגוי אשר על ביתו טול, והשבטים יהיו כישראל העומד על גביו, ולכן ביקש יוסף שיעשו את נטילת הגיד בפניהם, מה שאין כן פריעת בית השחיטה לא תהיה כשרה גם אם יעשו את זה בפניהם, מאחר ושחיטת גוי פסולה גם אם ישראל עומד על גבי הגוי, ועל כרחק שההוראה היתה להניח להם לשחוט בעצמם.

ב'

הם עצמם לא היו ברי זביחה

עוד יתורץ- עפ"י מש"כ בשר"ת תורת חסד (או"ח סימן מה), שדן זה ששחיטת עכו"ם פסולה לומדים מהפסוק "וזבחת" - מי שהוא בר זביחה כשר בשחיטה, יצא גוי שאינו בר זביחה ושחיטתו פסולה, אם כן, כל זה שייך רק לאחר מתן תורה, שאז התחדש דין זביחה, אבל קודם מתן תורה שעוד לא היה דין זביחה, גם השבטים עצמם לא היו ברי זביחה, ולכן אין לפסול שחיטת גוי.

ג'

גם הוא אינו אוכל רק לאחר שחיטה והיו ברי זביחה

עוד בכעין זה, ראה צ"ח (חולין שם) שהאר"י בזה טובא, ולסיכומם של דברים תירץ, היוצא מזה, דשחיטת אינו בר זביחה אף ששחט שפיר אפ"ה לאו שחיטה הוא. ולפ"ז מתורץ קושיא הנ"ל, דרש"י שפיר פירש וטבח טבח פרע להם בית השחיטה **שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל**, דהיה קשה לרש"י למה אמר פרע להם בית השחיטה ולא אמר שחוט בפניהם כמו שאמר טול גיד הנשה בפניהם.

ולכן רוצה רש"י לתרץ בזה, דאי הוה אמר שחוט בפניהם היה נראה כאילו השחיטה הוא בשביל אחיו, אבל יוסף וביתו אינם מקיימים השחיטה ולא היו מועילי השחיטה, דאפילו היו אחי יוסף רואים ששחט שפיר אפ"ה היה אסור להם דהואיל ושחיטת מי שאינו בר זביחה לא מועיל כלל כדעת הרא"ש, ולכן אמר להם פרע להם בית השחיטה, היינו שיראו אחיו ששחט ולא כאילו השחיטה הוא בשבילם אלא שגם יוסף ובניו ביתו מקיימים השחיטה.

ד'

הציווי היה שמנשה ישחוט

עוד יש ליישב בפשטות- דיתכן שיוסף צוה לאשר על ביתו הכוונה הוא למנשה בנו לשחוט, ושחיטתו שחיטת ישראל היא, וכשרה להאכיל בה את השבטים.

כיון דאין חצר קונה להקדש ראו שהיה נס אף ביום א'

בועל הנסים- והדליקו נרות בחצרות קדשן וקבעו שמונת ימי חנוכה- יש לפרש דהנה אמרו (תענית ח:), אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, והשדים אית להו רשות להזיקו, דכיון דהוא סמוי מן העין הרי הברכה שורה בו, והוי הפקר ולכן אית להו רשות בדבר הפקר, ולפ"ז היאך ידליקו מהברכה שמן הפקר דלא הוי קודש, דהא אמרו בב"ב (ל), דאין חצר קונה להקדש, אלא דזו הייתה הנס ביום הראשון דאף שהדליקו בחצר, ואין החצר קונה להקדש, והוי הפקר ואית להו רשות לשדים, ועכ"ז דלק יום א'.

וזהו, והדליקו נרות "בחצרות קדשן" והיינו דאף שאין חצר קונה להקדש והוי הפקר והיה לשדים רשות בזה, ועכ"ז דלק כל היום לכך וקבעו "שמונת ימי חנוכה" דאזי הבינו דהיה נס אף ביום הראשון. (שו"ת בית יצחק או"ח סי' ק"י)

כתבו על קרן השור למה דווקא על קרן השור

כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל (ירושלמי חגיגה פ"ב מ"ב)- יש לבאר, דהנה בנזקי השור, בשן ורגל לא נשתנה דין הגוי מישראל, וחייב התשלומים בשניהם שווה, רק בנזקי קרן אשתני דינם, דהא מאי דחילקו בין שור תם לשור מועד, וילפינן לה מדכתיב שור רעהו, הרי דרך בישראל נאמרה ולא באומות העולם, א"כ למאי דאמרו (ב"ק לח.), ראה ויתר גוים עמד והתיר ממונם של גוים לישראל, מפני שלא קבלו על עצמם התורה, לכך רצו היוונים עתה שיכתבו ישראל דווקא על קרן השור שבזה ניכר ההבדל בין ישראל לעמים שאין להם חלק וכו', ואזי לא ישנתה דינם של ישראל לדינם של העמים. (בני יששכר)

האם גר יכול לומר בחנוכה שעשית לאבותינו

יש להקשות, לדעת הרמב"ם, שיכול הגר לומר שעשה ניסים לאבותינו, כדאיתא בירושלמי (פ"ק דבכורים) דאמר ליה השי"ת לאאע"ה כי אב המון גוים נתתך, הרי זה לא שייך בנס דחנוכה דנעשה הנס בזמן החשמונאים, והאיך יברכו שעשה ניסים לאבותינו, על נס חנוכה הא לא נעשה לאבותינו שום נס.

ויש לבאר, עפ"י דברי הרמב"ן דנס נצחון אברהם אבינו על אמרפל וחביריו היה נגד ד' מלכיות, שיעמדו למשול בעולם ולבסוף יפלו ביד בניו, ואחד מהם הוא מלכות יוון, נמצא שמלחמת אאע"ה לביל פסח עם אלו המלכים ונצחונו, היה הכנה לנצחון בניו כיבוש המלכיות הקמים עליהם, וא"כ שפיר מברך הגר שעשה ניסים שהרי שורש הנס מאאע"ה שהוא אב המון גוים. (דרשת חת"ס שבת חנוכה- שנת תקי"ף)

רמז בקרא דהלכה כב"ה

א"ל מו"ל פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח, ב) ס"ת הילל', כלומר הלכה כב"ה דמכאן ואילך מוסיף והולך, דמעלין בקודש ולא מורידין, והוא הסיבה לכתוב הילל ב', וכמו כן מצינו בתורה בסופה משי"ה לעיני' כל ישראל ס"ת הילל עם י'. (ים של שלמה גיטין פ"ד, בדיני שמות)

ויעו"ש (אות כח), שהביא דבר נפלא מזקינו ר' מנחם בן ציון, שנולד לו בן, ואביו ר' מאיר שמו, ושם אבי חמיו היה אורי, ונחלקו על שם מי יקרא הבן, ונתן שם שניאור, כי מאיר הוא אור, ואורי הוא אור, ויחד הם שני אור.

נחמד ונעים

רעיונות נפלאים ומחודדים בפרשה

כיון שהכנהים הדליקו הנרות לא יכלו לבטל השמן והיו צריכים לנס בהנרות הללו- על ידי כהניך הקדושים וכל מצוות שמונת ימי חנוכה- ידוע קושיית

הקובץ דהיו יכולים לבטל השמן טמא ע"י שיטפטף ע"י צרצור קטן ויבטל ברוב, ותי' דאין מבטלין אסור לכתחילה, אולם ידוע שי' הט"ז (ס' תרכ"ו) דבמצוה מבטלין איסור לכתחילה דכל טעמא דאין מבטלין דאין ליהנות מאיסור, ומצוות לאו ליהנות נתנו, אולם גם הא ליתא דהא הקשה הריטב"א (ר"ה) דהיאך אמרו מצוות לאו ליהנות נתנו הא איכא שכר על המצוה, ותי' דהוי גרם הנאה, דהא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ומה שמקבל בעוה"ב הוי גרם הנאה יעו"ש היטב, הרי דאם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מבטלין איסור לכתחילה בשביל מצוה, ואי איכא שכר אסור דבכה"ל ליהנות נתנו.

והנה, נודעת בשער בת רבים חידושה דמרן החת"ס (פר' פנחס), דהכנהים איכא בהו שכר מצוה, דכיון דשמעו הכל מפי הגבורה, וכדאיתא במדרש (פ' יתרו), דעשה להם מחיצה נפרדת ושמעו הכל, א"כ יש להם שכר, דאל"ה הוי באיסור בל תלין, ובוזה יונן כפתור ופרח ע"י כהניך הקדושים" והיינו דההדלקה היה ע"י הכהנים, ולא היו יכולים לבטל השמן ואפי' דהוא למצוה, דהא גבי כהנים איכא שכר מצוה בעוה"ב, וליהנות נתנו אף המצוה וההכרח היה לנס השמן, ולכן קאמר "וכל שמונת ימי חנוכה" דרק כיון שהיה ע"י הכהנים היו צריכים לנס של ח' ימי החנוכה. (מחמדי התורה- גליון ב' תשע"ב)

במעוז צור- ייוונים נקבצו עלי וכו' ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים- מפורסמת קושיית האחרונים, היאך היו יכולים היוונים לטמא השמן הא קיי"ל (פסחים טז.), משקין דבי מדבחיא טהור, ותי' השואל ומשיב לפי מאי דאמרין (ע"ז יג), דאבני מזבח ששקצו בני יוון גנזו אותם, הרי דהוי מטמאין קודם ההיכל, ואחרי שכבר טמאו ההיכל, תו לא מקרי משקין בי מדבחיא, דהא כבר לא היה אז המקדש בטהרתו, ולכן היו יכולים לטמא, ובדבריו יבאר היטב, דכיון דפרצו חומות מגדלי היינו של בית המקדש, היא הטעם שטמאו כל השמנים, ונטמא כיון דלא הוי תו משקין בי מדבחיא. (ברכת יצחק)

נס יום הראשון שמצאו השמן בקרקע ורק כך משקין בית מדבחיא טהור

ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים- הנה רש"י (שבת כא:) שמצאו הפך שמן טמון בקרקע, ולא נטמא בטומאת היסט וכ"כ התוס', ויובן עפ"ז דנס גדול היה, דהא הקשו היאך היו יכולים לטמא הא משקין בית מדבחיא טהור, אולם אמרין (פסחים טז.), דהא דאמרו משקים בית מדבחיא טהור, היינו דווקא אם נשארו במקומם ולא יצאו לחוץ, אולם אם יצאו לחוץ ונטמאו והחזירם לפנים טמא, ולכן היו יכולים לטמא, וזהו כוונת רש"י והתוס' שהיו טמונים בקרקע, וסימן הוא שלא נגעו בה וכל זמן שנשאר בפנים, וזה היה הנס.

ובזה יבאר ומנותר קנקנים, היינו כיון שהקנקן נשאר במקומו ולא יצא לחוץ, מזה נעשה נס לשושנים שיהיה להם שמן טהור, ולא חששו שמא נטמא ע"י היסט, דהא נשאר במקומו, ומשקין בי מדבחיא טהור. (שו"ת גני יוסף סי' י"ב)

חמדת אבות

עובדות מאבותינו ורבותינו מפרשת השבוע

בכדי לפרסם ניסי ה' כדאי להכנס לסכנה

על נפלאותיך ועל ישועתך - פעם הגיע רופא יהודי מווינה בירת אוסטריה אל

הרה"ק מצאנו, ותינה לפניו את צרתו שלא זכה להיפקד בזרע של קיימא, וביקש כי הרבי יברך אותו, הבטיח לו הרה"ק מצאנו כי בקרוב ייושע בן, ואכן כעבור תקופת זמן נתקבל טעלעגראם (מברק) בצאנו מאותו הרופא, להודיע להרה"ק מצאנו על לידת בנו, והודה לו על ברכתו.

והנה אחד מן החסידים שהיה בצאנו, היה גם כן מזכיר את עצמו במשך כמה שנים אצל הרה"ק מצאנו להיושע בזרע של קיימא, ותמיד היה מפציר בו שיבטיח לו ישועה, ועדיין לא נושע.

ובראותו שהרופא מווינה נושע ע"י הבטחת הרה"ק מצאנו, נכנס החסיד אליו, וטען ואמר, וכי אני גרוע יותר מזה הרופא האפיקורס הפושע ישראל מווינה, וכי הוא ראוי להיושע, מפני שהוא פושע ישראל, ואני איני ראוי לישועה.

ענה לו הרה"ק מצאנו הסכת ושמע לי, כאשר מבטיחים ישועה ליהודי, מעמידים אנו בזה בסכנה את עצמינו, את צאצאינו, ואת כל המשפחה, וכל החסידים.

ואז התלהב הרה"ק מצאנו והתחיל להכותו ברגלו על הארץ, וצעק בהתלהבות, אבל כדי שידעו בווינה שיש בורא בעולם, לא איכפת לי מעצמי ומילדי ומכל משפחתי וכל החסידים, (ולכן עבור אותו רופא הכניס את עצמו בסכנה זו, כדי להבטיח לו ישועה).

גם הרשע שבעולם בזמן הדלקת נרות חנוכה מאיר בכל העולם

זכו ליאור באור החיים - קהל של חסידים הצטופף בבית מדרשו של הרה"ק החוזה מלובלין בשעת הדלקת נר חנוכה, וברך על הנרות בדבקות עילאית, הדליק ונותר לעמוד במקומו כשהוא מביט בלהבות האש המרצדות. כאשר כילה את מלאכת הקודש, התחילו החסידים להתקדם לעברו לפי הסדר ולקבל את ברכתו.

והנה הגיעה לפניו קבוצה של יהודים מעיירה הסמוכה ללובלין, ובפיהם בקשה "סבל רב סובלים אנו מיהודי בשם יעקב, האיש הוא "מוסר" ומלשין, וכבר מסר לשלטונות הגויים יהודים רבים, אשר נאלצו לשלם כסף רב, היו גם יהודים שנאסרו בגלל הלשנותיו, ועוד כמה יהודים עומדים ומחכים למשפט לאחר שמסר אותם, וצפויים הם לעונשים כבדים ומרים. אנא, יעשה נא הרבי כלה במלשין זה.

חשב הרבי שעה קלה, ואחר כך נענה ואמר בהשתוממות, כיצד יתכן הדבר, איך יכול להיות שיהודי זה הוא "מוסר", הן מאיר הוא בכל העולמות, נרתעו האנשים לאחוריהם, ולא ידעו את נפשם מתימהו, ימי החנוכה חלפו, והרב שלח לקרוא לחסידים, שוב שמע את דבריהם, אלא שהפעם קילל את הרשע המוסר, שלא יוכל להזיק עוד ליהודים.

ותמחהו, מדוע בימות החנוכה טען כי מאיר הוא ואין הוא יכול לעשות דבר, ואילו עתה מקללו, והשיב מוסר זה, כמה ששפל הוא, בכל זאת הדליק את נרות החנוכה, וכאשר הדליק ראיתי שמאיר הוא בכל העולמות, על כן היה עלי לחכות עד לאחר החנוכה, כדי שאוכל להסיר את פגיעתו אליכם, כמה גדולים הם ימי החנוכה, כמה גדולה מעלתו של המדליק נרות חנוכה.

בו סכנה, האם יברך להדליק נר של שבת, הרי לכו"ע מותר להשתמש לאורה, ממילא אדרבה יברך להדליק נר של שבת עבור החולה, אך אם נאמר שאין זמן ההדלקה לאחר השקיעה בנרות חנוכה, ה"ה בנרות שבת, וממילא לא יברך להדליק נר של שבת, אפי' שהוא מדליק לצורך חולה שיש בו סכנה.

ובשואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' כ"ד) כתב להוכיח, לדברי התרומת הדשן שזמן ההדלקה הוא רק מבעוד יום, ובלייל שבת אין זמן ההדלקה, ע"פ מאי דאמרו (שבת יח), דדעת בית שמאי שיש חיוב שביתת כלים, והקשו א"כ איך מדליקים נרות לפני השבת, ומשני, דמפקיר להו האשה היתה מפקדת תיכף את הנרות שבת, אך בחנוכה הרי כתב הרשב"א שהמשתתף בפרוטה צריך להיות שותף בפתיחה, וכמ"ש בהגהות ברוך טעם (סי' תרע"ז).

וכ"כ הר"ן שיש דין לכם בנר חנוכה, ולזה מברכים להדליק ולא על הדלקת כיון שההדלקה ליתא בשליחות, כמ"ש בפסחים בדברי הראשונים, אע"פ שיכולים לשלוח שליח, אך מוכרח שיהיה לו בעלות ושותפות בפתיחות. וא"כ איך מקיימים לפי בית שמאי מצות נרות חנוכה בערב שבת חנוכה, הרי משום שביתת כלים צריך להפקיר הנרות, וא"כ לא יצא ידי חובתו.

אך לפי תרומת הדשן שזמן ההדלקה בערב שבת הוא רק מבעוד יום, ניחא, שהמצוה היא לפני השבת, ואח"כ יכול להפקירו, כי כבתה אין זקוק לה, אפי' נכבית מבעוד יום ויש עוד זמן להדליק עוד פעם קודם השבת. משא"כ לדברי הט"ז מוכרח שיהיה בעלים על הנרות גם לאחר השקיעה.

וכתב השואל ומשיב ג' תירוצים א. לדברי הנימוקי יוסף בסוגיא דאשו משום חצייו, שכשאדם מדליק נר, הרי הוא נחשב תיכף כאילו הכל כבר נשרף. ממילא כשמדליק נרות לכבוד שבת, א"כ הוה כאילו הכל מבעוד יום, ומה שאמרו בגמ' שבת שצריך להפקיר הנרות לדברי בית שמאי, התם מייירי כשהגוי מניח הקדרה על האש בשבת, שאז אי אפשר לומר שהכל נעשה מבעוד יום, ב. או ש"ל שההדלקה שדולקת בשבת, היא מלאכה שאין צריכה לגופה, מכיון דנקטינן דכבתה בשבת בוודאי אין זקוק לה, א"כ אע"פ שהכלי ממשיך לעשות מלאכה, אינו צריך לגופה, לכן אין זה משום שביתת כלים לב"ש. ג. או "ל כיון דנר חנוכה אסור להשתמש לאורה, אפי' המצוה עצמה היא תיקון, אך ההדלקה היא מדין מקלקל.

שכח להדליק נרות חנוכה בערב שבת

כתב רבינו (פלא יועץ אות רנ"ה נר שבת ונר חנוכה), ידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה (שבת כג, ב), שהזהיר

בהן זוכה לבנים תלמידי חכמים. וענין הזהירות הוא שיהא הכלי שמדליק בו נאה ונקי ושידליק בשמן זית זך, ובשבת ירבה בנרות, ומה טוב להדליק בעששית שבע פתילות, וכתבו משם האר"י ז"ל, שהטבת הנרות צריכה להיות על ידי האיש וההדלקה על ידי האשה.

ויש לחקור, באחד ששכח להדליק נרות חנוכה בערב שבת, ובלייל שבת היה מעשה בביתו שהוצרך להדליק נר עבור חולה שיש בו סכנה, ובש"ת מהר"ש ענגיל (ח"ב סי' ג' אות א') הביא, שנשאל בזה, מה הדין האם יכוון לפני ההדלקה גם לכבוד חנוכה, ויברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר חנוכה.

וברש"י, דהטעם שאסור להשתמש לאורה, כדי שיהא ניכר שנדלק לכבוד מצוה, וכיון שתיכף משתמש החולה לצרכו, ניכר תיכף בשעת ההדלקה שאינו לכבוד חנוכה, אך מאידך גיסא י"ל כיון שמברך להדליק נר חנוכה, אין לך היכר גדול מזה שהוא לכבוד חנוכה, אע"פ שהחולה ישתמש בו, ויעו' (יו"ד סי' ר"ע) לגבי עיבוד העור לשם תפילין וכדו', שבתר רשא אוליין, ה"ה הכא כיון שבירך להדליק נר חנוכה, אין לך היכר גדול מזה שהוא לכבוד חנוכה.

וכתב, דכיון שתקנו חז"ל בערב שבת חנוכה להדליק מבעוד יום, אע"פ שלכתחילה צריך שידלוק חצי שעה אחר הלילה, אך מעיקר הדין, אפי' כבתה מבעוד יום אין זקוק לה, כדעת התרומת הדשן, ודלא כדעת הט"ז שאם כבתה קודם בין השמשות, יחזור וידליק.

וכתב הבית אפרים (סי' ס"ג) שבערב שבת עיקר המצוה הוא להדליק קודם בין השמשות, ואח"כ עבר זמן המצוה, ממילא אפי' למ"ד מותר להשתמש לאורה, אין לו לברך להדליק נר חנוכה, כיון שכבר עבר זמן ההדלקה, כי כל עיקר הזמן הוא רק קודם בין השמשות.

ונפקא מינא בין שני הטעמים לאיסור, אי משום אסור להשתמש לאורה, אי משום שאינו זמן ההדלקה, הוא בנרות שבת, כי אם שכח להדליק נרות שבת, ויש חולה שיש

להיחידודא

חקירות הלכתיות ע"ד היחידוד בש"ס ובפוסקים

שאלה כ'- היכי תמצא שאדם יצטרך להדליק ביום ראשון ח' נרות וכדברי בית שמאי להלכ

למעשה {יתכן שבעוד ימים חוץ מיום א'}

שאלה כ"א- מצוה מן המובחר בשמן זית, היכי תמצא באדם שיש לפניו שמן זית שיש בו כל ההידורים והשיעורים, ואין בו שום פקפוק איסור, ועכ"ז דינא שידליק בנרות שעווה ולא בשמן זית?

שאלה כ"ב- היכי תמצא שאדם שהדליק נרות חנוכה, בשעה הראויה ובשיעור הראוי, ובשעת ההדלקה לא יצא ידי חובה, וכעבור זמן מה בלי לעשות שום פעולה יצא ידי חובתו? פתרון לחידודא- גליון ר"ט פרשת וישב

שאלה י"ח- איזה דין מדיני התפלה נלמדת מדיני חנוכה?

שאלה י"ט- כל השמנים הפסולים לשבת כשרים לחנוכה, איזה שמן כשר לשבת ופסול לחנוכה?

תשובה י"ח- כתב החיד"א (בברכי יוסף סי' תרע"ג) לחדש, שהאדם שהדליק נרות חנוכה ונתעורר לו ספק או שאלה בהלכות נרות חנוכה ואין לו אור מבלעדי נרות חנוכה מותר להשתמש לאור נרות חנוכה כדי לברר הדין דהוי לצורך המצוה ושרי. והדין כן נמי לענין תפלה: דהנה איתא בחכמת אדם (כלל כ"ה ס"ט) הובא במשנה ברורה (סי' ק"ד- סק"ב) דאדם העומד בתפלה ונסתפק באיזה דין היאך יתפלל, כגון ששכח איזה דבר בתפלה, מותר לו לילך ממקומו למקום מיוחד ולענין שם בספר. והוסיף המשנה ברורה לחדש דמותר אף להפסיק בדיבור ולשאול דין בדיני התפלה באופן שאין ספק.

תשובה י"ט- שמן של שביעית, וביאור התשובה, דבשמן של שביעית מותר להדליק נרות שבת, משום שנרות שבת נעשו להאיר, אך נרות חנוכה, שלא ניתנו להנאה ואסור להשתמש בהם, אין להדליקם בשמן שביעית (יעוין ב'דרך אמונה' שמיטה פ"ה ס"ק מ"ט).

דהיינו שמן שהופק מזיתים שגדלו בארץ ישראל בשנת השמיטה, וחלה עליהם קדושת שביעית, והדין הוא, שבפירות (או בשמן) של שביעית מותר להשתמש אך ורק לשימוש הרגיל שלו נועדו, ולכן בשמן של שביעית מותר להשתמש לאכילה ולהדלקה דכיון דפסקין דאסור להשתמש לאורה בחנוכה, ובנר של שביעית עצם ההדלקה של השמן היא הנאה ואסור, משא"כ בשבת ליכא איסור.